

TIBULLI ELEGIAE LIBER I, 10

Quis fuit, horrendos primus qui protulit enses?
 Quam ferus et vere ferreus ille fuit!
 Tum caedes hominum generi, tum proelia nata,
 Tum brevior dirae mortis aperta via est.
 An nihil ille miser meruit, nos ad mala nostra **5**
 Vertimus, in saevas quod dedit ille feras?
 Divitis hoc vitium est auri, nec bella fuerunt,
 Faginus adstabat cum scyphus ante dapes.
 Non arces, non vallus erat, somnumque petebat
 Securus sparsas dux gregis inter oves. **10**
 Tunc mihi vita foret, volgi nec tristia nossem
 Arma nec audissem corde micante tubam;
 Nunc ad bella trahor, et iam quis forsitan hostis
 Haesura in nostro tela gerit latere.
 Sed patrii servate Lares: aluistis et idem, **15**
 Cursarem vestros cum tener ante pedes.
 Neu pudeat prisco vos esse e stipite factos:
 Sic veteris sedes incoluistis avi.
 Tum melius tenuere fidem, cum paupere cultu
 Stabat in exigua ligneus aede deus. **20**
 Hic placatus erat, seu quis libaverat uva,
 Seu dederat sanctae spicea sarta comae,
 Atque aliquis voti compos liba ipse ferebat
 Postque comes purum filia parva favum.
 At nobis aerata, Lares, depellite tela, **25**

 Hostiaque e plena rustica porcus hara.
 Hanc pura cum veste sequar myrtoque canistra
 Vincata geram, myrto vinctus et ipse caput.
 Sic placeam vobis: alius sit fortis in armis
 Sternat et adversos Marte favente duces, **30**
 Ut mihi potanti possit sua dicere facta
 Miles et in mensa pingere castra mero.
 Quis furor est atram bellis accersere mortem?
 Inminet et tacito clam venit illa pede.

Non seges est infra, non vinea culta, sed audax **35**
 Cerberus et Stygiae navita turpis aquae;
 Illic percussisque genis ustoque capillo
 Errat ad obscuros pallida turba lacus.
 Quam potius laudandus hic est, quem prole parata
 Occupat in parva pigra senecta casa. **40**
 Ipse suas sectatur oves, at filius agnos,
 Et calidam fesso conparat uxor aquam.
 Sic ego sim, liceatque caput candescere canis,
 Temporis et prisca facta referre senem.
 Interea pax arva colat. pax candida primum **45**
 Duxit araturos sub iuga curva boves,
 Pax aluit vites et sucos condidit uvae,
 Funderet ut nato testa paterna merum,
 Pace bidens vomerque nitent—at tristia duri
 Militis in tenebris occupat arma situs— **50**
 Rusticus e lucoque vehit, male sobrius ipse,
 Uxorem plastro progeniemque domum.
 Sed Veneris tum bella calent, scissosque capillos
 Femina perfractas conqueriturque fores.
 Flet teneras subtusa genas, sed victor et ipse **55**
 Flet sibi dementes tam valuisse manus.
 At lascivus Amor rixae mala verba ministrat,
 Inter et iratum lentus utrumque sedet.
 A, lapis est ferrumque, suam quicumque puellam
 Verberat: e caelo deripit ille deos. **60**
 Sit satis e membris tenuem rescindere vestem,
 Sit satis ornatus dissoluisse comae,
 Sit lacrimas movisse satis: quater ille beatus,
 Quo tenera irato flere puella potest.
 Sed manibus qui saevus erit, scutumque sudemque **65**
 Is gerat et miti sit procul a Venere.
 At nobis, Pax alma, veni spicamque teneto,
 Perfluat et pomis candidus ante sinus.

Μ Ε Τ Α Φ Ρ Α Σ Η

Ποιος ήταν αυτός, ο οποίος πρώτος εφηύρε τα τρομαχτικά σπαθιά;
 Πόσο άγριος και πράγματι σιδερένιος ήταν εκείνος!
 Τότε γίνεται στο γένος των ανθρώπων η σφαγή, τότε γεννήθηκαν οι μάχες,
 τότε ανοίχτηκε ο δρόμος του πικρού θανάτου ώστε να είναι συντομότερος.
 Μήπως όμως δεν έφταιξε σε τίποτε εκείνος ο δυστυχής, μήπως εμείς στην δική μας καταστροφή
 στρέψαμε αυτό που εκείνος έδωσε για τα άγρια ζώα; 5
 Αυτό το σφάλμα ανήκει στο πλούσιο χρυσάφι, και δεν υπήρχαν πόλεμοι,
 όταν το ποτήρι από ξύλο οξιάς βρισκόταν στο γεύμα.
 Δεν υπήρχαν πύργοι, ούτε οχυρωματικά έργα, και αναζητούσε τον ύπνο
 ασφαλής ο βοσκός ανάμεσα στα σκορπισμένα πρόβατα. 10
 Εκεί ας ήταν η ζωή μου, κι ας μην είχα γνωρίσει του πλήθους τα θλιβερά
 όπλα, κι ας μην είχε ακούσει την τρομπέτα με τρεμάμενη καρδιά.
 Τώρα σέρνομαι στον πόλεμο, και ήδη κάποιος εχθρός
 μεταφέρει βέλη σκοπό να κολλήσουν στα πλευρά μου.
 Όμως εσείς πνεύματα των προγόνων της οικογένειας, βοηθήστε. Φροντίσατε όμως και τούτο εδώ, 15
 όταν δηλ. εγώ σε τρυφερή ηλικία έτρεξα εμπρός στα πόδια σας.
 Μη ντρέπεσθε για το γεγονός ότι είσθε φτιαγμένοι από αρχαίο ξύλο.
 Έτσι ακριβώς κατοικήσατε το σπίτι του παλαιού παππού μου.
 Τότε οι άνθρωποι ήταν πιο έμπιστοι, όταν ο θεός στεκόταν
 στο μικρό εικονοστάσι όντας ξύλινος με την φροντίδα να είναι φτωχική. 20
 Ο θεός ήταν ικανοποιημένος, είτε κάποιος είχε αφιερώσει σταφύλια,
 είτε είχε βάλει στεφάνια από στάχυα στα ιερά του μαλλιά,
 ή πάλι κάποιος άλλος έχοντας κερδίσει την ευχή της θεότητας έφερνε γλυκίσματα ο ίδιος,
 και μια καθαρή κηρήθρα η μικρή του κόρη κατόπιν ως συνοδός.
 Όμως διώζτε μακριά μου, εσείς πνεύματα προγονικά, τα χάλκινα βέλη, 25

 και ένας χοίρος από ένα γεμάτο χοιροστάσιο ως μία θυσία αγροτική.
 Θα την ακολουθήσω αυτήν με καθαρή ενδυμασία, και καλάθια με μυρτιές
 περιβεβλημένα θα φέρω, και εγώ ο ίδιος περιβεβλημένος στο κεφάλι μου με μυρτιές.
 Έτσι ακριβώς ας σας ευχαριστώ. Άλλος ας είναι γενναίος στα όπλα,
 και ας ρίχνει κάτω τους αντιπάλους ηγέτες με την βοήθεια του Άρη, 30
 για να μπορεί να διηγείται τα δικά του κατορθώματα σε μένα καθώς εγώ θα πίνω
 ο στρατιώτης, και να αναπαριστά το στρατόπεδο πάνω στο τραπέζι με αγνό κρασί.
 Ποια μανία υπάρχει στους πολέμους ώστε να προκαλούν τον μαύρο θάνατο;
 Αυτός караδοκεί και έρχεται με σιγανό βάδισμα κρυφά.
 Στον Κάτω Κόσμο δεν υπάρχει αγρός, ούτε αμπέλι καλλιεργημένο, αλλά ο θρασύς 35
 Κέρβερους και ο φριχτός πορθμέας του νερού της Στυγός.
 Εκεί με τις κόγχες των ματιών τους χτυπημένες, με τα μαλλιά τους καμένα
 τριγυρίζει ένας κατάχλωμος όχλος σε σκοτεινούς λάκκους.
 Πόσο περισσότερο πρέπει να επαινείται εκείνος, τον οποίον, αφού δημιούργησε απογόνους,
 τον κρατά μέσα στο ταπεινό του σπίτι το νωθρό γήρας. 40
 Ο ίδιος επιστατεί στα πρόβατά του, αλλά ο γιος του στους αμνούς,

και η σύζυγος ετοιμάζει ζεστό νερό για τον κουρασμένο.
 Έτσι ας είμαι εγώ, κι ας δοθεί η δυνατότητα να λευκανθεί το κεφάλι μου με κάτασπρα μαλλιά,
 και να ανακαλώ στην μνήμη μου γεγονότα της παλιάς εποχής όντας γέρος.
 Και σ' όλο αυτό το διάστημα η ειρήνη ας φροντίζει τους αγρούς. Η ειρήνη κατ' αρχήν ντυμένη στα λευκά 45
 οδήγησε κάτω από τα στριμμένα υποζύγια τα βόδια, για να οργώσουν,
 η ειρήνη έθρεψε τα αμπέλια και δημιούργησε τους χυμούς του μούστου,
 για να έρχινε το πατρικό κανάτι αγνό κρασί στο παιδικό,
 στην ειρήνη λάμπουν η διχάλα και το υνί — όμως του σκληρού στρατιώτη
 τα όπλα τα κατέχει μέσα στο σκοτάδι η σκουριά, ώστε να είναι θλιβερά — 50
 και ο αγρότης οδηγεί από το άλσος, όντας ο ίδιος ελάχιστα νηφάλιος,
 την γυναίκα του και τα παιδιά του στο σπίτι τους με την άμαξα.
 Τότε θερμαίνονται οι ερωτικές μάχες, και τα τραβηγμένα της μαλλιά
 θρηνεί η γυναίκα, αλλά και την σπασμένη πόρτα.
 Κλαίει χτυπημένη στα τρυφερά της μάγουλα, όμως ο νικητής ακόμη και ο ίδιος 55
 θρηνεί το γεγονός ότι τόσο μεγάλη δύναμη είχαν σ' αυτόν τα χωρίς σύνεση χέρια του.
 Όμως ο ασελγής έρωτας προσφέρει κακές κουβέντες στην έριδα,
 και στέκεται απαθής ανάμεσα στο καθ' ένα θυμωμένο απ' αυτούς.
 Ω! Πέτρα είναι και σίδερο, όποιος την δική του κοπέλα
 χτυπά. Αυτός τραβά τους θεούς από τον ουρανό. 60
 Ας είναι αρκετό να τραβούν τα λεπτά ρούχα από το σώμα εκείνων,
 ας είναι αρκετό να διαλύουν τους καλλωπισμούς των μαλλιών,
 ας είναι αρκετό να προκαλούν τα δάκρυα. Είναι τέσσερεις φορές ευτυχισμένος εκείνος,
 εξ αιτίας του οποίου όταν είναι οργισμένος η ευαίσθητη κοπέλα μπορεί κλαίει.
 Όμως αυτός που θα είναι άγριος στα χέρια του, και ασπίδα και δόρυ
 αυτός να φέρνει, και να είναι μακριά από την ήρεμη Αφροδίτη.
 Όμως σε εμάς, εσύ Ειρήνη η οποία μας συντηρείς, να έρχεσαι και κράτα ένα στεφάνι από στάχια,
 και το αστραφτερό στου στήθους ας περιχύνεται με φρούτα εδώ μπροστά.

ΣΧΟΛΙΑ

Ο Τίβουλλος μόλις έχει κληθεί επισήμως να στρατευθεί προκειμένου να εκπληρώσει την στρατιωτική του θητεία. Στην ελεγεΐα αυτήν βρίσκει την αφορμή να εκθειάσει τα αγαθά της ειρήνης σε αντίθεση με τις καταστροφές των πολέμων. Το γεγονός ότι σ' αυτήν την ελεγεΐα δεν μνημονεύει καμία ερωτική περιπέτεια, δεν κάνει την οιαδήποτε αναφορά ή υπαινιγμό έστω σε μία ερωτική του σχέση, αυτό και μόνο έχει αναγκάσει πολλούς να δεχθούν την εξήγηση ότι πρόκειται για ένα πολύ πρώιμο ποιητικό του έργο.

1. «**Quis fuit**»: η ερωτηματική αντων. 'Quis' είναι το κατηγορούμενο, ενώ το υποκείμενο 'ille' εννοείται. Στις ερωτηματικές προτάσεις του τύπου 'Τις έστιν ούτος; Quis est ille?' οι ερωτηματικές αντωνυμίες είναι τα κατηγορούμενα και οι δεικτικές τα υποκείμενα, γι' αυτό και στις απαντήσεις έχουμε 'Ούτος έστι ό έμός πατήρ. Ille est pater meus'.
4. «**brevior**»: κατηγορούμενο του αποτελέσματος στο 'via'. «**dirae mortis**»: το επίθ. είναι επιθ. προσδιορισμός, και το ουσιαστικό είναι γενική υποκειμενική στο 'via'.
- [5/6]. Στους στχχ. αυτούς ο Τίβ. εκφράζει ένα γενικό προβληματισμό της εποχής του, πως δηλ. δεν υπάρχει τίποτε εξ ορισμού και εκ κανόνος 'καλό' ή 'κακό', αλλά ότι όλα εξαρτώνται από την χρήση και την εκμετάλλευση που εμείς θα κάνουμε σ' αυτά. Εν προκειμένω εδώ ο Τίβ. εννοεί πως μία χρήσιμη εφεύρεση για τον άνθρωπο, όπως το ξίφος, με το οποίο θα σκότωνε τα άγρια ζώα, οι άνθρωποι την έστρεψαν στην δική τους καταστροφή με τον πόλεμο. Την ίδια άποψη θα έχει σε μερικά χρόνια και ο Σενέκας, 'nihil invenies tam manifestae utilitatis quod non in contrarium transeat culpa, Sen.N.Q,5,18,15 *τίποτε δεν θα βρεις τόσο εμφανέστατης χρησιμότητας το οποίο να μη το διαπεράσει το σφάλμα*'.
5. «**An nihil...meruit...?**»: ο 'an' στην αρχή μιας ευθείας ερωτηματικής, έστω και ρητορικής ερωτήσεως, όπως εδώ, έχει την έννοια του 'μήπως'. Το 'mereo' εδώ έχει την σημασία του 'ευθύνομαι', 'hihil quicquam meret, Pl.As.146 *αυτή δεν ευθύνεται σε τίποτε*', 'quid tantum merui? Prop.1,18,9 *ποια τελικά ευθύνη έχω*;'
6. «**in saevas...feras**»: η πρόθ. 'in+αιτιατική' δείχνει την εχθρική διάθεση, 'in nostros impetum fecerunt, Caes.B.G. 3.28.3 *έκαναν επίθεση εναντίον των δικών μας*'.
7. «**Divitis...auri**»: επιθ. προσδ. και γενική κατηγορηματική της ιδιότητας στο 'vitium'.
8. «**faginus...scyphus**»: τα 'ποτήρια από ξύλο της οξιάς' παραπέμπουν στην εποχή εκείνη που ακόμη δεν ήταν σε ευρεία χρήση ο σίδηρος, οπότε και το 'ξίφος' ήταν τότε άγνωστο, αλλά και οι πόλεμοι.
10. «**dux gregis**»: 'ο αρχηγός της αγέλης', δηλ. 'ο βοσκός'.
- 11/12. «**foret...nossem...audissem**»: δυο υποτακτικές, η πρώτη Παρατατικού και οι άλλες δυο Υπερσυντελικού στην θέση των γνωστών τύπων 'novissem' & 'audivissem', οι οποίες εκφράζουν ευχή ανεκπλήρωτη.
15. «**patrii...Lares**»: Ως 'Lares' στην Ρώμη ονομάζονταν οι 'ψυχές' των προγόνων. Οι 'Lares' διαιρούντο σε δυο μεγάλες κατηγορίες: στην πρώτη ανήκαν οι 'Lares domestici' ή 'Lares familiares', οι οποίοι αντιπροσώπευαν της 'ψυχές' των νεκρών προγόνων (Manes, -ium) κάθε οικογένειας. Αυτοί ήταν ενταγμένοι στην θρησκευτική τελετουργία κάθε Ρωμαϊκού νοικοκυριού. Κάθε οικογένεια είχε προτομές για τους δικούς της Lares (Juven. Sat.8.109/10), και όσες ήταν εύπορες είχαν ένα ιδιαίτερο χώρο, το 'aediculum', όπου τοποθετούσαν τις προτομές των 'Lares' με σκοπό εκεί να γίνονται και οι θρησκευτικές τελετές προς τιμήν τους. Ένα τέτοιο χώρο αναφέρει στην περιγραφή του ο Πετρώνιος 'praeterea grande armarium in angulo vidi, in cuius aedícula erant Lares argentei positi, Petr.Sat.29 *και σε μία γωνία είδα μία μεγάλη ντουλάπα, στις οποίας τα εικονοστάσια ήταν τοποθετημένες αργυρές προτομές προγόνων*'. Στην δεύτερη κατηγορία ανήκαν οι 'Lares publici', δηλ. 'ψυχές' νεκρών ο οποίος προστάτευαν γενικώς την κοινωνία. Αυτοί οι 'Lares publici' επίσης υποδιαιρούντο σε δυο ακόμη κατηγορίες, στους 'Lares praestites', οι οποίοι είχαν υπό την προστασία τους μια συγκεκριμένη πόλη, και στους 'Lares compitales', οι οποίοι προστάτευαν συγκεκριμένα μέρη κάθε πόλεως.

16. «**cursarem...cum**»: χρονική επεξηγηματική πρόταση με τον 'cum' και με Υποτακτική.
17. «**Neu pudeat**»: προτροπική Υποτακτική με το απρόσωπο ρ. 'pudet', το οποίο συντάσσεται εδώ με το απαρέμφατο 'esse' ως υποκείμενο. «**vos**»: υποκείμενο του απαρεμφάτου. «**prisco...e stipite**»: οι προτομές των 'Lares familiares' ήταν ξύλινες. Η δεύτερη αυτή αναφορά σε 'παλαιές ξύλινες' κατασκευές γίνεται σκοπίμως, για να δειχθεί έτσι η αγνότητα της εποχής εκείνης, κατά την οποίαν δεν είχε ακόμη ανακαλυφθεί η χρήση και εκμετάλλευση του σιδήρου ούτε σε οικιακά είδη, ούτε όμως και σε πολεμικά όπλα, όπως τα ξίφη ή τα βέλη και τα ακόντια.
- 19/20. «**tenuere**»: ο δεύτερος τύπος του γ' πληθυντικού του Παρακειμένου του 'teneo'. «**cum...stabat...**»: η συντακτική σειρά των λλ. στην χρονική πρόταση: 'cum deus stabat in exigua aede ligneus paupere cultu'. «**in...aede**»: ως 'aedes,-ium' εδώ εννοείται ο ειδικός χώρος, όπου τοποθετούσαν τα αγάλματα των θεών. «**ligneus**»: επιρρ. κατηγορούμενο του τρόπου, 'όντας ξύλινος'. «**paupere cultu**»: η αφαιρετική 'cultu' είναι οργανική του μέσου, και η αφαιρ. 'paupere' είναι κατηγορούμενο του αποτελέσματος, 'με την φροντίδα κατασκευής να είναι φτωχική'.
- [21/24]. Στους στχχ. αυτούς ο Τίβ. τονίζει με παραδείγματα την απόλυτη ικανοποίηση που ένοιωθε η θεότητα την παλιά εποχή, πριν την ανακάλυψη του σιδήρου και των καλών τεχνών, με προσφορές μικρής καλλιτεχνικής αξίας και αισθητικής, όπως τα 'σταφύλια' (uva), τα 'στεφάνια από στάχυα' (spicea sarta), τα 'γλυκίσματα' (liba) και η 'κερήθρες μελιού' (favum). Όλα αυτά όμως εξέφραζαν τα αγνά και αληθινά αισθήματα των ανθρώπων.
21. «**Hic placatus erat**»: 'Εκείνος (deus) ήταν ικανοποιημένος'.
22. «**sanctae...comae**»: δοτική του πράγματος στο 'dederat'. «**spicea sarta**»: 'στεφάνια (sarta) φτιαγμένα από στάχυα (spicea)'.
23. «**voti compos**»: 'όντας ο ίδιος κάτοχος μιας ευχής απ' τον θεό'. Το επίθετο 'compos, -otis' δείχνει αυτόν που είναι κυρίαρχος, εξουσιαστής, κάτοχος ενός πράγματος, το οποίο εκφέρεται με γενική αντικειμενική, που εδώ είναι η γενική 'voti', 'eius me compote voti vos facere potestis, Liv.7,40,5 *μπορείτε να κάνετε εμένα κάτοχο αυτής της ευχής*'.
- [25/26]. Όλοι οι εκδότες συμφωνούν πως ανάμεσα σ' αυτούς τους δυο στχχ. υπάρχει χάσμα, διότι η σύνταξη χωλαίνει. Ο στχ. 25 παρουσιάζεται χωρίς ρήμα· υπάρχει η ονομαστική 'porcus', χωρίς όμως συντακτικό ρόλο, αφού λείπει το ρήμα· ο εμπρόθετος προσδιορισμός 'e plena hara' που δηλώνει την προέλευση, ο οποίος λογικά αναφέρεται στο 'porcus', αλλά και αυτός χωρίς συντακτικό ρόλο· το ουσιαστικό 'hostia', το οποίο σίγουρα λειτουργεί ως επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου στο 'porcus'· και τέλος μία το επίθετο 'rustica', που προσδιορίζει το 'hostia'. — Μια λύση που προτείνεται με σκοπό να ξεπεραστεί το 'χάσμα', δηλ. στην ουσία η απουσία 'ρήματος', είναι να εκληφθεί το 'porcus' ως δεύτερο υποκείμενο στο 'depellite' μαζί με το 'Lares'· δηλ. με βάση αυτήν την πρόταση ο Τίβ. φέρεται πλέον να καλεί τους 'Lares' και ένα 'porcus' μέσα από 'plena hara', για να γίνει 'hostia rustica', με σκοπό τόσο οι 'Lares' όσο και ο 'porcus' να διώξουν (depellite) από εμπρός του τα όπλα του πολέμου. Βέβαια το πρόβλημα εδώ είναι πως το ένα υποκείμενο της Προστακτικής πληθυντικού 'depellite' είναι κανονικά σε κλητική (Lares), ενώ το δεύτερο είναι σε ονομαστική (porcus), αλλά αυτό μπορεί εύκολα να ξεπεραστεί. Με βάση αυτήν την πρόταση η μετάφραση έχει ως εξής: 'Όμως διώξτε μακριά μου τα χάλκινα βέλη εσείς 'Lares', αλλά κι ένας χοίρος (porcus) μέσα από ένα γεμάτο χοιροστάσιο (e plena hara) ως μία αγροτική θυσία (hostia rustica)'. Η πτωτική ανομοιοότητα των δυο υποκειμένων έχει καταστήσει την λύση αυτήν πολύ λίγο αποδεκτή. — Μια δεύτερη λύση είναι θεωρηθεί πως ο Τίβ. άφησε να εννοείται ένα ρήμα του τύπου 'est vobis'. Δηλ. με βάση αυτήν την λύση η μετάφραση των δυο αυτών στχχ. θα έχει ως εξής: 'Όμως εσείς, Lares, διώξτε μακριά μου τα χάλκινα βέλη, κι ένας χοίρος από γεμάτο μαντρί ως αγροτική θυσία (υπάρχει για σας est vobis)'. Αν γίνει δεκτή αυτή η λύση, τότε η Προστακτική 'depellite' παίρνει την θέση μία υποθετικής προτάσεως, δηλ. 'depellite = si depullerit', και το ενν. ρ. 'est vobis', όπως και όλος ο

συχ. 26, παίρνει την θέση της αποδόσεως. Η λύση αυτή φαίνεται να είναι περισσότερο αποδεκτή από την προηγούμενη, αλλά ούτε και αυτή έχει υιοθετηθεί πλήρως. — Με βάση τις περισσότερες εκδόσεις, αφήνω το πρόβλημα του χάσματος, όπως και την μετάφραση του συχ. 26, ως έχουν.

27. «**Hanc**»: είναι το αντικείμενο του 'sequar', όμως δεν διαφαίνεται πού αναφέρεται αυτή η αντωνυμία. Προφανώς η απάντηση βρίσκεται στον εκπεσόντα ή στους εκπεσόντες συχχ.
28. «**caput**»: αιτιατική της αναφοράς στο 'vinctus', 'Hoc concussa metu mentem Iuturna virago...', Verg. Aen. 12, 468 *Η αρρενωπή παρθένος Ιοτούρνα χτυπημένη στο νου από αυτόν τον φόβο...*. Η χρήση της Αιτιατικής ως προσδιορισμός της αναφοράς είναι γνωστή και ως 'Accusativus Graecus', διότι η Λατινική.
29. «**sic placeam**»: η θεώρηση του ρ. ως Υποτακτική Ενεστώτα με την έννοια της ευχής είναι πολύ προτιμότερη από τον Μέλλοντα Οριστικής.
31. «**ut...possit...dicere...Miles**»: τελική πρόταση.
32. «**et...pingere**»: ο σύνδεσμος 'et' συνδέει τα δυο απαρέμματα 'dicere ~ pingere'. «**mero**»: 'με αγνό κρασί'. αφαιρετική οργανική του μέσου, όπως και στα χωρίς 6, 27· 7, 50· 9, 26
33. «**accersere**»: συμπερασματικό απαρέμματο, 'venerat aurum petere, Plaut. Bacch. 631 *ήρθε για να ζητήσει χρυσάφι*', 'Proteus pecus egit altos visere montes, Hor. Od. 1, 2, 7 *ο Πρωτέας οδήγησε το κοπάδι ώστε να δει τα ψηλά βουνά*'.
34. «**inminet et...venit**»: 'καραδοκεί και έρχεται'. «**illa**»: sc. 'mors'.
36. «**Cerberus**»: Ο Κέρβερους ήταν ένας σκύλος με τα πολλά κεφάλια, ο οποίος φρουρούσε την είσοδο του Άδη. Στον Όμηρο αναφέρεται απλώς ως «ο σκύλος» και χωρίς το όνομα του Κέρβερους, 'κύνα στυγερού Αΐδαο, ΐλ. 8, 368', 'καί ποτέ μ' ένθάδ' έπεμψε κύν' άξοντ', Όδ. 11, 623'. Σύμφωνα με τον Ησίοδο ο Κέρβερους είχε πενήντα κεφάλια, 'Κέρβερους, ώμηστήν, Αΐδεω κύνα χαλκεόφωνον, / πεντηκοντακέφαλον, ΐσίοδ. Θεογ. 311'. Από μεταγενέστερους συγγραφείς αναφέρεται με τρία κεφάλια και με ουρά φιδιού, και με χ αίτη επίσης από φίδια, 'είχε δέ ούτος τρεις μ έν κυνών κεφαλάς, την δέ ούραν δράκοντος, κατά δέ του νώτου παντοίων είχεν όφρων κεφαλάς, Απολλόδ. 2, 122, 1'. Το μέρος που φρουρούσε ο Κέρβερους βρισκόταν στο στόμιο του ποταμού Αχέρωντα, ο οποίος οδηγούσε στον Άδη. Ο ποταμός 'Αχέρων' σε πρώιμες εποχές, όπου η αντίληψη περί γεωγραφικών χώρων ήταν ανύπαρκτη, ήταν τοποθετημένος στην απόμακρη και άγνωστη ακόμη περιοχή της Θεσπρωτίας. Όταν η Ήπειρος έγινε περισσότερο γνωστή, η γεωγραφική συνείδηση των Ελλήνων τους επέβαλε να μεταφέρουν τον 'Αχέρωντα' σε πιο άγνωστες, πιο απομακρυσμένες περιοχές, όπου η αντίληψη για εκείνους τους χώρους ήταν πολύ περιορισμένη, ή και ανύπαρκτη. Τελικά τοποθέτησαν τον 'Αχέρωντα' στο πιο απομακρυσμένο και άγνωστο χώρο, δηλ. στον ίδιο τον Κάτω Κόσμο. Στον Όμηρο ο 'Αχέρων' περιγράφεται ως ο ποταμός του Άδη, στον οποίον ρέουν και καταλήγουν δυο άλλοι ποταμοί, ο 'Πυριφλεγέθων' και ο 'Κωκυτός', 'ένθα μ έν εις Άχέρωντα Πυριφλεγέθων τε ρέουσι / Κώκυτός θ', ός δ ή Στυγός ύδατός έστιν άπορρώξ, / πέτρη τε ξύνεσις τε δύω ποταμών έριδούπων, Όδ. 10, 512 *Χύνονται εκεί ο Πυριφλεγέθωντας κι ο Κωκυτός, που βγαίνει / από τη Στύγα, στον Αχέρωντα· τα δυο ποτάμια σμίγουν / λίγο πιο πάνω τα βροντόλαλα· στη μέση κι ένας βράχος, Μετ. Ν. Καζαντζάκης*'. «**Stygiae...aquae**»: η 'Στύξ' ήταν το όνομα του ποταμού που υπήρχε στον Κάτω Κόσμο. Το όνομα αυτό είναι παράγωγο του ελληνικού ρήματος 'στυγέω', και εκφράζει το 'μίσος', την 'απέχθεια'. Το ποτάμι της 'Στυγός' περιέτρεχε τον κόσμο εννέα φορές, για να τον συγκρατήσει και να τον διατηρήσει ενωμένο, συμπαγή, 'nouies Styx interfusa coerces, Verg. Aen. 6, 439'. Η 'Στύξ' εκτός από ποτάμι ήταν και θεότητα του Κάτω Κόσμου, και μάλιστα θεωρείτο μητέρα της Περσεφόνης από τον Δία 'έκ δέ Στυγός Περσεφόνην, Απολλόδ. 1, 13, 7'. Ο Ησίοδος παρουσιάζει την 'Στύγα' ως την ισχυρότερη ανάμεσα στις κόρες του Ωκεανού και της Θέτιδας, 'καί Στύξ, ή δ ή σφρων προφερεστάτη έστιν άπασέων. / αύται άρ' ΐωκεανού καί Τηθύος έξεγένοντο, ΐσίοδ. Θεογ. 361'. Η 'Στύξ' ως νύμφη πλέον κατοικούσε στην είσοδο του Άδη, 'ένθα δέ ναιετάει στυγερή θεός άθανάτοισι, / δεινή Στύξ, θυγάτηρ άψορρούου ΐωκεανοΐο / πρεσβυτάτη· νόσφιν δέ θεών κλυτά δώματα

ναίει, Ἡσίοδ.Θεογ.775/7'. Λόγω της μεγάλης σημασία που είχε η παρουσία της στον Κάτω Κόσμο, δόθηκε το όνομά της και στον ποταμό που υπήρχε εκεί, και ο οποίος χώριζε θεωρητικά τον κόσμο των νεκρών από των ζωντανών. Όμως το όνομα της 'Στυγός' ήταν ταυτόσημο και με την τήρηση των υποσχέσεων και κυρίως των όρκων, και η αθέτηση ή η παραβίασή τους είχε σοβαρές συνέπειες στους παραβάτες, 'καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅς τε μέγιστος/ ὄρκος δεινότητος τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι, Ὀδύσσ. 5, 185/6 και τα νερά της Στύγας μαρτύρους βάζω τα κρεμάμενα, που ο πιο μεγάλος ὄρκος κι ο πιο φριχτός μες στους τρισεύτους θεούς λογίζεται πάντα, Μετάφρ.Ν.Καζαντζάκη', 'Anchisa generate, deum certissima proles, Cocyti stagna alta vides Stygiamque paludem, di cuius iurare timent et fallere numen, Verg. Aen.6,323/4 Για του Αγκίστη, γνήσιε απόγονε των θεών, βλέπεις τα βαθιά νερά του Κωκυτού και της Στύγας τον βάλλο, το πνεύμα του οποίου οι θεοί φοβούνται να ορκιστούν και να πατήσουν'. **«navita»:** έτσι αναφέρεται ο 'Χάρων', ο οποίος ήταν ο κυβερνήτης της βάρκας με την οποία οι νεκροί περνούσαν το ποτάμι της 'Στυγός' από την μία όχθη του στην άλλη, και έτσι χώριζαν δια παντός από τον κόσμο των ζωντανών ενταγμένοι στον κόσμο των νεκρών. Η αμοιβή που έπαιρνε ο 'Χάρων' ήταν ένας οβολός, γι' αυτό και οι συγγενείς των νεκρών έβαζαν στο στόμα του νεκρού ένα οβολό, ώστε να έχει να πληρώσει για την μεταφορά του απέναντι· αυτήν ακριβώς την εικόνα περιγράφει η Άλκηστη, όταν έφτασε η στιγμή να την περάσει απέναντι ο Χάρων, 'ὄρῳ δίκωπον ὄρῳ σκάφος ἐν λίμνῃ· νεκύων δὲ πορθμεὺς / ἔχων χερ' ἐπὶ κοντῶ Χάρων / μ' ἤδη καλεῖ, Εὐρ. Ἄλκ.252/5 Βλέπω τη βάρκα μέσα στην λίμνη με τα δυο κουπιά. Και ο πορθμέας των νεκρών, ο Χάρων, έχοντας τα χέρια του στο κουπί ήδη με φωνάζει'.

37. **«percussisque genis»:** 'με τις κόγχες των ματιών του χτυπημένες', δηλ. 'όντας τυφλοί'. Το ουσιαστικό 'gena, -ae' εδώ δηλώνει την 'κόγχη' του ματιού, 'expellitque genis oculos, Ov.13,562'.
38. **«ad obscuros...lacus»:** εδώ περιγράφεται η εικόνα των νεκρών, οι οποίοι ως ταλαιπωρημένες και κακοποιημένες σκιές περιτριγυρίζουν στους βάλτους του Αχέροντα, έως ότου ο 'Χάρων' τους μεταφέρει στον Κάτω Κόσμο. Όμως όσοι παραμένουν άταφοι, αυτοί δεν μπορούν να μπουν στην βάρκα και να περάσουν στην απέναντι όχθη, για να φτάσουν στον Κάτω Κόσμο· παραμένουν εκεί και βασανίζονται από την αγωνία. Την φριχτή εικόνα της εκεί περιοχής περιγράφει ο Βιργίλιος στην Αινειάδα: 'Από δω αρχίζει ο δρόμος που βγάνει στα νερά του Αχέροντα του Τάρταρου. Εδώ θολό νερό από βούρκο μ' απλόχερο στρόβιλο αναχοχλάζει κι όλον τον άμμο ξεχύνει στον Κωκυτό. Τούτα τα νερά και τα ποτάμια ο φριχτός περαματάρης και με τρομερή βρωμιά Χάροντας, που απ' το πηγούνι του κρέμονται κάτωσπρα αχτένιστα γένεια, έχει τα μάτια φλογισμένα, βρώμικο ρούχο απ' το γυμνό του κρεμιέται ώμο. (...) Εδώ όλο αυτό το συνάφι μπουλούκι στους όχτους έτρεχε, γυναίκες κι άντρες, κορμιά πεθαμένων μεγαλόψυχων ηρώων, παιδιά κι απάρθена κορίτσια, και νιοί (...) Στέκονται παρακαλώντας τον Χάρο πρώτους να τους περάσει αντίπερα και τένοντας τα χέρια τους απ' τον πόθο του απέναντι όχθου. Μα ο θλιβερός βαρκάρης άλλοτε τούτους κι άλλοτε εκείνους παίρνει, μα άλλους σπρώχνοντας τους ξεμακραίνει από την αμμονδιά' Και όταν ο Αινείας ζητεί από την Περσεφόνη, που είναι δίπλα του να του εξηγήσει τι κάνει εκεί ένα πλήθος από σκιές, εκείνη του λέει: 'Όλο αυτό το μπουλούκι που βλέπεις είναι ακήδευτο και άθαφτο. Εκείνος ο περαματάρης είναι ο Χάροντας. Αυτοί που τους περνάει στο νερό, είναι οι κηδεμένοι. Δεν είναι συγχωρεμένο τους φοβερούς τους όχτους να περάσει κανείς, και τα βραχνογούργουρα νερά, πριν τα κόκκαλά του αναπαυτούν στον τάφο. Εκατό χρόνια τριγυρίζουν και πετάνε ολόγουρα σε τούτου τα περγιάλια. Στο τέλος τους αφήνουνε να δουν τα ποθητά νερά, Αιν.6,295κ.ε. Μετάφρ. Θ.Δ.Τασόπουλος, Αθήνα,1965.'
- [39/40]. Στους στχχ. αυτούς ο Τίβ. παρουσιάζει την ήρεμη, οικογενειακή ζωή του ηλικιωμένου άνδρα, ο οποίος έχοντας περάσει όλη την ζωή του μέσα σε καθεστώς ειρήνης, μακριά από πολέμους και εκστρατείες, μπορεί να ζει τώρα με το βάρος του γήρατος στην πλάτη του, αλλά η ζωή του είναι χαρούμενη, γιατί έχει δημιουργήσει οικογένεια, και έχει απογόνους. Μια εικόνα με καθαρό αντιπολεμικό μήνυμα.
39. **«prole parata»:** αφαιρετική απόλυτη.

41. «**oves...agnos**»: η διαφορά ανάμεσα στο 'ovis πρόβατο' και 'agnus αμνός' βρίσκεται στην ηλικία των ζώων, αλλά και στο βάρος τους, δηλ. οι 'oves' είναι έως 12 μηνών, και ζυγίζουν έως 5 kg., ενώ οι 'agni' 12 μηνών και άνω, αλλά και στο βάρος τους είναι από 5 kg. και πάνω.
43. «**sim, liceatque**»: δυο ευχετικές Υποτακτικές. «**caput**»: αιτιατική, υποκείμενο στο απαρέμφατο. «**candescere**»: το απρόσωπο 'licet' άλλοτε συντάσσεται με αιτιατική και απαρέμφατο ως υποκείμενο, όπως εδώ, 'licet me id scire quid sit?, Pl.Ps.16', κι άλλοτε με βουλητική πρόταση, 'licebit auctore me ut...pugillares feras, Pl.Ep.1,6,3'. «**canis**»: ενν. 'canis capillis', ως αφαιρετική οργανική.
44. «**facta**»: αντικ. στο 'refferre'. «**referre**»: υποκείμενο στο 'liceat'. «**senem**»: επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου στην εννοούμενη αιτιατική 'me', η οποία λειτουργεί ως υποκείμενο στο 'refferre'. — Την ικανοποίηση που νοιώθουν οι ηλικιωμένοι άνθρωποι όσον αφορά την ανάμνηση και εξιστόρηση των παλαιότερων γεγονότων που συνέβησαν κατά την διάρκεια της νεότητάς τους, πρώτος την έχει αναφέρει, την έχει επισημάνει και την έχει ερμηνεύσει ο Αριστοτέλης: 'καὶ ζῶσι τῇ μνήμῃ μᾶλλον ἢ τῇ ἐλπίδι· τοῦ γὰρ βίου τὸ μὲν λοιπὸν ὀλίγον τὸ δὲ παρεληλυθὸς πολὺ, ἔστι δὲ ἡ μὲν ἐλπίς τοῦ μέλλοντος ἡ δὲ μνήμη τῶν παροισχυμένων· ὅπερ αἴτιον καὶ τῆς ἀδολεσχίας αὐτοῖς· διατελοῦσι γὰρ τὰ γενόμενα λέγοντες· ἀναμιμνησκόμενοι γὰρ ἡδονταί, Αριστ.Ρητ.1390α6-10'.
45. «**candida**»: η ειρήνη θεωρείται 'λευκή' με την έννοια ότι είναι απαλλαγμένη από δόλια και ύπουλα συμφέροντα, τα οποία κατά κανόνα επιβάλλουν τους πολέμους.
46. «**araturos**»: τελική μτχ. του σκοπού.
47. «**vites**»: 'vitis, -is', 'το αμπέλι'. «**sucos**»: 'sucus, -i', 'ο χυμός'. «**uvae**»: 'uva, -ae', 'ο μούστος'.
48. Η συντακτική σειρά των λλ.: 'ut funderet paterna testa merum nato [testo]', 'για να έριχνε το πατρικό κανάτι αγνό κρασί στο παιδικό [κανάτι]'. Το νόημα του στχ. είναι πως η ειρήνη εξασφαλίζει στον κάθε πατέρα την δυνατότητα να δημιουργεί γεωργική παραγωγή πάσης φύσεως, εδώ εν προκειμένω ως παράδειγμα φέρεται η παραγωγή κρασιού, με λογικό αποτέλεσμα αυτήν την όποια παραγωγή να έχει την ευκαιρία να την γεύεται ο κάθε απόγονος της οικογένειας. Από συντακτικής απόψεως η ονομαστική 'paterna testa' είναι το υποκείμενο του 'fundere'· η αιτιατική 'merum' είναι το αντικείμενο, και δίπλα της υπονοείται η επίσης αιτιατική 'vinum' (σχόλ.στχ.32)· η δοτική 'nato' συντάσσεται ως προσωπική. Δίπλα στην δοτική 'nato' εννοείται ομοίωπτη η δοτική 'testo'. Υπάρχουν δυο ουσιαστικά με την ίδια σημασία ως 'κύπελλο, δοχείο, κανάτα', το 'testa, -ae' και το 'testum, -i', το οποίο εδώ εννοείται δίπλα στο 'nato'.
- 49/50. «**pace**»: αφαιρετική του χρόνου. «**bidens**»: (bis+dens, -ntis), 'ο έχων δυο δόντια'. Εδώ υπονοείται το γεωργικό εργαλείο της 'δικράνας', δηλ. μια 'τσουγκράνα' με δυο 'δόντια', που την χρησιμοποιούσαν στο σκάλισμα του εδάφους. «**vomerque**»: 'vomer, -eris', επίσης γεωργικό εργαλείο, το 'υνί'. Τα ίδια ακριβώς εργαλεία αναφέρει και ο Βιργίλιος, όταν δίνει οδηγίες στους επίδοξους γεωργούς 'Seminibus positis superest diducere terram /saepius ad capita et duros iactare bidentis, /aut presso exercere solum sub uomere, Verg.Geor. 2,355 Όταν φυτεύονται οι σπόροι, απομένει να αυλακώσετε το χώμα / πολλές φορές έως τις ρίζες, και να ρίξετε την βαριά δικράνα, / ή σκαλίσετε το έδαφος με την υνί πιεσμένο'. Το πνεύμα του στχ. είναι πως 'τα γεωργικά εργαλεία στην περίοδο της ειρήνης λάμπουν, διότι χρησιμοποιούνται συνεχώς, ενώ τα όπλα, επειδή βρίσκονται σε αχρηστία, είναι μέσα στην σκόνη και την σκουριά. — «**at tristia...situs**»: η συντακτική σειρά των λλ.: 'at situs occupat in tenebris arma duri militis tristia'. «**in tenebris**»: ενν. πως στην περίοδο της ειρήνης τα όπλα μένουν σε αποθηκευτικούς χώρους σε αχρηστία, εξ ου και το 'σκοτάδι'. «**tristia**»: δεν είναι επιθετικός προσδιορισμός, οπότε όχι 'τα θλιβερά όπλα του σκληρού στρατιώτη', αλλά κατηγορούμενο του αποτελέσματος, 'τα όπλα του σκληρού στρατιώτη, ώστε αυτά να είναι αξιοθρήνητα'.
51. «**rusticus**»: αν και επίθετο, εδώ λειτουργεί ως ουσιαστικό, 'iam tum acer curas venientem extendit in annum / rusticus, Verg.Georg.2,405/6 τότε πλέον όντας οξυδερκής προεκτείνει τις εργασίες του για το ερχόμενο έτος ο αγρότης'. «**male sobrius**»: το επίρρ. 'male' μαζί με επίθετο εκφράζει την ελλιπή λειτουργία του επιθέτου,

δηλ. 'male sobrius' είναι αυτός που δεν είναι 'απόλυτα νηφάλιος – ξεμέθυστος', 'homines Galli ex civitate male pacata, Cic. Cat. 3, 22 *άνδρες Γαλάτες από μία πολιτεία που ελάχιστα ήταν ειρηνική*'.

52. «**uxorem...progeniemque**»: δυο αιτιατικές, αντικείμενα στο 'vehit'. «**plaustrum**»: αφαιρετική οργανική του μέσου. «**domum**»: επιρρηματική αιτιατική που δηλώνει την κατεύθυνση, 'constituerunt optimum esse domum suam quemque reverti, Caes. B. G. 2, 10, 4 *απεφάσισαν ότι το καλύτερο ήταν ο καθένας να επιστρέψει στον τόπο του*', 'domum Charonis devenerunt, Nep. 16, 2, 5 *έφτασαν στην κατοικία του Χάροντα*', 'alius alium domos suas invitant, Sall. Jug. 66, 3 *ο ένας τον άλλον προσκαλεί στο σπίτι του*'.
- [53-66]. Στους στχχ. αυτούς ο Τιβ. παρουσιάζει ορισμένες παρενέργειες που κατ' ανάγκη έχει η περίοδος της μακροχρόνιας ειρήνης στις ερωτικές σχέσεις ανδρών και γυναικών. Ο λόγος για τον οποίον κάνει αυτήν την αναφορά, θα φανεί στους στχχ. 65/6. Οι παρενέργειες αυτές χωρίζονται σε δυο ομάδες.
- [53-60]. Οι στχχ. αυτοί υπάγονται στην πρώτη ομάδα. Εδώ ο Τιβ. εμφανίζει τους άνδρες να νοιώθουν πλέον ασφαλείς από τις όποιες συνέπειες των πολέμων, και να αφοσιώνονται εξ ολοκλήρου στην ερωτική σχέση, μέσω της οποίας όμως τώρα θέλουν να αναδείξουν την δική τους – δυστυχώς – προσωπικότητα, και αυτό φυσικά γίνεται εις βάρος της προσωπικότητας των γυναικών με τις οποίες συνδέονται ερωτικά. Εν ολίγοις στους στχχ. 53-60 θέλει να δείξει πως στην περίοδο της ειρήνης ο 'πόλεμος' μεταφέρεται στην ερωτική σχέση, αλλά με μόνιμο θύμα τις γυναίκες, και σπανίως τους άνδρες.
53. «**Veneris tum bella calent**»: στην περίοδο της ειρήνης 'θερμαίνονται (εκδηλώνονται, εμφανίζονται) οι μάχες του έρωτα (οι ερωτικές περιπτώσεις)', 'tum = pace'. «**scissos capillos...perfactas...fores**»: δυο αντικείμενα στο ρ. 'conqueritur'. Οι γυναίκες στην διάρκεια της ειρήνης έχουν την ευκαιρία να γευτούν και να απολαύσουν τις ερωτικές περιπτώσεις με τους άνδρες τους. Ως μέρος των 'θερμών' και 'εμπαθών' ερωτικών σχέσεων, αλλά και ως σύμπτωμα αυτών, θεωρείται το ακραίο ενδεχόμενο οι εραστές να 'τραβούσαν' τα μαλλιά των ερωτικών τους συντρόφων γυναικών (scissos capillos) έχοντας πιο πριν εισβάλει με βία στο σπίτι 'σπάζοντας τις πόρτες' (perfactas...fores). Κι αυτές οι βιαιότητες ήταν ένδειξη του ερωτικού τους πάθους. Σε μια τέτοια εμπαθή ερωτική σχέση αναφέρεται και ο Προπέρτιος σ' ένα του ποίημα, και περιγράφει τις ίδιες ακριβώς αντιδράσεις του ορμητικού εραστή, 'nec tibi periuro scindam de corpore vestis/ nec mea praeclusas fregeris ira fores, Prop. 2, 21-2 *δεν θα σου σχίσω τα ρούχα απ' το σώμα σου, ούτε η οργή μου θα σπάσει τις πόρτες*'. Βέβαια εδώ αυτές οι 'βίαιες' ερωτικές εκδηλώσεις είναι απόδειξη του πάθους των ανδρών εραστών, οι οποίοι βρίσκουν την ευκαιρία μέσα στην περίοδο της ειρήνης να ικανοποιήσουν τον ερωτισμό τους.
54. «**conqueritur**»: ο 'θρήνος' ή η 'διαμαρτυρία' των γυναικών εδώ εμφανίζεται καθ' υπερβολήν, για να φανεί έτσι πως είναι προτιμότερο να 'διαμαρτύρονται' για την ερωτική εμπάθεια των συντρόφων τους, παρά για τον θάνατό τους.
55. «**teneras...genas**»: αιτιατική της αναφοράς στο 'subtusa'. «**victor**»: 'ο νικητής εραστής'.
56. «**flet...valuisse manus**»: 'θρηνεί το γεγονός ότι τα χέρια του είχαν τόσο μεγάλη δύναμη'. Τα ρρ. ψυχικού πάθους συντάσσονται με απαρέμφατο και με αιτιατική ως υποκείμενο του απαρεμφάτου, όπως εδώ. Το απαρέμφατο δεν είναι ούτε 'αντικείμενο', ούτε προσδιορισμός της 'αναφοράς', αλλά συμπληρώνει το νόημα του ρ. με την έννοια ότι εμφανίζει το περιεχόμενο αυτών των ρρ. Δηλ. όταν λέμε στα ν.ε. 'χαίρομαι να μιλάς ωραία', η πρόταση του 'να+ρ.' δεν εκφράζει κανένα αντικείμενο 'χαράς', αλλά δίνει το 'περιεχόμενο' της 'χαράς'. Παραδείγματα: 'gaudeo': 'venire tu me gaudes, Pl. Bac. 185 *χαίρεσαι να έρθω*', 'gaudebat oppressam (esse) seditionem, Tac. An. 1.52.1 *χάρηκε που η εξέγερση κατεστάλη*'. Εδώ στην θέση του απαρεμφάτου θα μπορούσε να μπει μία 'quod' πρόταση (gaudebat quod seditio oppressa erat), αλλά όχι ως αιτιολογική, ούτε ως ουσιαστική της 'αναφοράς', αλλά απλώς του 'περιεχομένου' της 'χαράς'. Όταν λέμε στα ν.ε. 'χαίρομαι που/να με καταλαβαίνεις', δεν δίνουμε ούτε την 'αιτία', ούτε την 'αναφορά' της 'χαράς', αλλά το περιεχόμενο της. — 'laetor': 'itineris nostri famam ad te provenisse laetor, Cic. Att. 5, 19, 2 *είμαι χαρούμενος που έφτασε σε σένα η είδηση της δικής μου πορείας*', όπου το απαρέμφατο εμφανίζει το περιεχόμενο του 'laetor', κι όχι την

- ‘αἰτία’ ἢ τὴν ‘αναφορά’, ὅπως κακῶς γράφεται ἢ λέγεται. — ‘queror’: ‘maturus iterum est questus redire dies, Prop. 2, 18, 2 *διαμαρτύρεται που για δεύτερη φορά επανέρχονται οι παλιές ημέρες*’. — ‘lamentor’: ‘lamentamur non apparere labores nostros, Hor. Ep. 2, 1, 224 *θρηνούμε να μην εμφανίζονται οι κόποι μας*’. — ‘fleo’: ‘me discedere flevit, Verg. Ecl. 378 *έκλαψε που εγώ έφευγα*’. «**sibi**»: δοτική προσωπική στο ‘valuisse’, ‘είχαν μεγάλη δύναμη σ’ αυτόν’.
57. «**mala verba**»: ο ‘επιθετικός’ έρωτας δεν αρκείται μόνο στις πράξεις, αλλά περνά και σε υβριστικά και προσβλητικά λόγια.
58. «**inter...utrumque**»: sc. ‘inter utrumque amatorum’. «**iratum**»: ‘utrumque’. «**lentus**»: επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου.
60. «**e caelo...deos**»: οι πράξεις του συγκεκριμένου άνδρα αναγκάζει τους θεούς να κατέβουν από τον ουρανό για να τιμωρήσουν τον ασεβή.
- [61-64]. Οι στχχ. αυτοί υπάγονται στην δεύτερη ομάδα. Εδώ ο Τίβ. προσπαθεί να ανασκευάσει ἢ να διορθώσει τὴν συμπεριφορά των εμπαθών εραστών, τὴν ὁποῖαν περιέγραψε στους στχχ. 53-60.
61. «**e membris**»: sc. ‘puellae’. «**rescindere**»: υποκ. στην απρόσωπη έκφρ. ‘sit satis’.
62. «**ornatus**»: αιτιατική πληθυντικού, αντικ. στο ‘dissolvisse’. Αυτή είναι μία προσπάθεια που κάνει ο Τίβ. να δείξει μια πιο ανθρώπινη συμπεριφορά των εραστών απέναντι στις ερωμένες τους. Το γεγονός ότι ο εραστής εδώ ‘διέλυσε’ (dissolvisse) τους ‘καλλωπισμούς’ (ornatus) στα μαλλιά της ερωμένης του, αυτή η συμπεριφορά του είναι πιο ήπια σε σχέση με εκείνη τὴν ὁποῖαν περιέγραψε στον στχ. 53, ὅπου ανέφερε ὅτι ο εραστής ‘τραβάει τα μαλλιά’ της ερωμένης του (scissos capillos).
63. «**lacrimas movisse**»: sc. ‘puellae’, δοτ. προσωπική, ‘στην γυναίκα’. Μια ακόμη προσπάθεια του Τίβ. να απαλύνει τις αλγεινές εντυπώσεις που σίγουρα προκάλεσε ἡ προηγούμενη περιγραφή του για τὴν συμπεριφορά των εμπαθών εραστών. Το γεγονός ὅτι τώρα ο εραστής προκαλεί τα κλάματα της ερωμένης του, αυτή είναι μία βελτιωμένη συμπεριφορά σε σύγκριση με αυτήν που περιγράφει στον στχ. 55, ὅπου εκείνη κλαίει ‘χτυπημένη στα μάγουλα’ (subtusa genas).
64. «**quo...irato**»: αφαιρετική απόλυτη, αιτιολογική μετοχή.
- [65-66] Στους στχχ. αυτούς φαίνεται ο λόγος για τον ὁποῖον ο Τίβ. αναφέρθηκε εκτενῶς στους στχχ. 53-61 στις παρενέργειες που έχει ἡ εἰρήνη στις ερωτικές σχέσεις των ανδρών, και παρουσίασε με λεπτομέρειες τὴν βίαιη συμπεριφορά ὁρισμένων απέναντι στις ερωμένες τους (53-60), ἔστω κι αν αυτή σε κάποιες περιπτώσεις είναι κάπως περιορισμένη (61-64). Προτείνει ὅλοι αυτοί που εκδηλώνουν βίαιη συμπεριφορά στην ερωτική σχέση, να μην ἔχουν θέση στην εἰρηνική ζωή, αλλά να ανήκουν εκεί που επικρατεῖ ἡ βία, δηλ. στις πολεμικές επιχειρήσεις.
65. «**manibus**»: αφαιρετική της αναφοράς. «**scutum...sudem**»: δυο πολεμικά ὄπλα, τα ὁποῖα υποδηλώνουν τον πόλεμο, τις μάχες, και είναι αυτά που πρέπει να ἔχουν ὅλοι οι βίαιοι εραστές.
66. «**great et...sit**»: προτρεπτικές Υποτακτικές Ενεστώτα. «**miti...a Venere**»: i.e. ‘a miti Venere’
67. «**At nobis**»: ‘ὅμως σε εμάς’, δηλ. ‘σε εμάς που μισούμε τὴν βία στον έρωτα, και απεχθανόμαστε τον πόλεμο, σε αντίθεση μ’ εκείνους που είναι βίαιοι στον έρωτα, και γι’ αυτό κατάλληλη για μάχες’. Ἡ δοτική συντάσσεται με το ‘veni’ ὡς ‘δοτική Ἠθική’. Πρόκειται για τὴν δοτική εκείνη που δείχνει τὸ πρόσωπο τὸ ὁποῖο επηρεάζεται ἄμεσα από τὴν ἐνέργεια του ρ., ‘at tibi repente paucis post diebus, cum minime exspectarem, venit ad me Caninius mane, Cic. Ep. Fam. 9, 2, 1 *ὅμως εντελῶς ξαφνικά για σένα λίγες μέρες μετά, ενώ ελάχιστο το περίμενα, ἦρθε σε μένα ο Κανίνιος ξημερώματα*’
68. «**perfluat**»: προτρεπτική Υποτακτική. «**promis**»: αφαιρετική ὀργανική. «**ante**»: ὡς επίρρημα, ‘εδῶ μπροστά’.